

Кісілюк Е. М., професор кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, кандидат юридичних наук, доцент

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО В СІМ'Ї

Застосування насильства в сім'ї або погроза його застосування тягне за собою, за відсутності складу правопорушення, здійснення тільки заходів щодо попередження насильства в сім'ї. У випадках, коли має місце склад правопорушення, одночасно із заходами попередження насильства в сім'ї застосовуються заходи юридичної відповідальності (адміністративної, цивільної, кримінальної) за вчинення насильства в сім'ї.

Згідно Закону України «Про попередження насильства в сім'ї» насильство в сім'ї - це будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю.

Закон розрізняє чотири види насильства в сім'ї: фізичне, психологічне, економічне, сексуальне. Під сексуальним насильством в сім'ї розуміють примушування до небажаних статевих стосунків у родині, а також сексуальні дії щодо неповнолітнього члена сім'ї.

Сексуальне насильство в сім'ї може виявлятися у вчиненні злочинів проти статевої недоторканості особи, а також злочинів проти громадської моральності. Так, злочинами проти статевої свободи та статевої недоторканості особи є зґвалтування, тобто статеві зносини із застосуванням фізичного насильства, погрози його застосування або з використанням безпорадного стану потерпілої особи, що тягне за собою відповідальність за ст. 152 КК, а насильницьке задоволення статевої пристрасті неприродним способом за наявності тих самих ознак – за ст. 153 КК. Ст. 154 КК встановлює відповідальність за примушування жінки чи чоловіка до вступу в статевий зв'язок природним або неприродним способом особою, від якої жінка чи чоловік

матеріально залежні. Факт перебування винного в шлюбі з потерпілим або наявність тривалих статевих стосунків не виключає відповідальності за ці злочини.

Окремими нормами встановлено відповідальність за вчинення статевих злочинів проти неповнолітніх. Статеві зносини з особою, яка не досягла статевої зрілості, тягнуть за собою відповідальність за ст. 155 КК, а розбещення неповнолітніх, тобто вчинення розпусних дій щодо особи, яка не досягла шістнадцятирічного віку, – за ст. 156 КК. Як кваліфікуюча ознака, що обтяжує відповідальність за ці злочини, передбачено вчинення таких дій батьком, матір'ю, вітчимом, мачухою, опікуном чи піклувальником, особою, на яку покладено обов'язки щодо виховання потерпілого або піклування про нього.

Сексуальне насильство в сім'ї як злочин проти громадської моральності може полягати у примушуванні чи втягненні в заняття проституцією шляхом застосування насильства або погрози його застосування, знищення або пошкодження майна, шантажу або обману, що тягне за собою кримінальну відповідальність за ч. 2 ст. 303 КК, а вчинення таких дій щодо неповнолітнього – за ч. 3 цієї статті. Примушування неповнолітніх до участі у створенні творів, зображень або кіно- та відеопродукції, комп'ютерних програм порнографічного характеру передбачає відповідальність за ч. 3 ст. 301 КК.

Таким чином, кримінальна відповідальність за вчинення насильства в сім'ї встановлена у випадку вчинення одним членом сім'ї стосовно іншого сексуального насильства, яке може виявлятися у вчиненні злочинів проти статевої свободи та статевої недоторканості особи, а також злочинів проти громадської моральності.

Кримінально-правова кваліфікація сексуального насильства відносно неповнолітніх передусім обумовлена специфікою відповідних елементів та ознак їх складів, кваліфікуючих (особливо кваліфікуючих) ознак, а також видів і меж покарань за вчинення таких злочинів.